

FARKAS JÁNOS LÁSZLÓ

Emléktábla dr. Révész Sándornak

Békéscsabán, az Andrássy út és a Gyóni Géza utca sarkán ez év szeptember 17-től emléktábla hirdeti dr. Révész Sándor nevét, aki a helyi kulturális egyesületben, az Aurora Körben végzett meghatározó tevékenységével írta be magát a város történetébe. Orvosi diplomája megszerzése után, 1913-ban részt vett a kör alapító ülésén, ahol a képzőművészeti szakosztály elnökévé választották. A háború alatt katonarvosként szolgált, a kör tevékenysége pedig gyakorlatilag szünetelt, és csak az 1921-es újjáalakulás után vett új lendületet, amiben Révész Sándornak döntő része volt: immár a kör titkáráként koncertek, kiállítások, irodalmi estek sokaságát hozta a városba, országos hírví írók, művészek fellépésével. A kör másik meghatározó egyénisége dr. Südy Ernő gyógyszerész volt, aki főleg a helyi, hivatásos és műkedvelő zenészek megszervezésén fáradozott.

Céljuk mindenekelőtt az volt, hogy a kortárs progresszív irányzatoknak – Bartók és Kodály zenéjének, a *Nyugat* irodalmának, a nagybányaiak és a posztimpreszionisták fes-

tészetének – teremtsenek közönséget. Odaadó munkájuk nyomán nem is maradt el a siker, a két háború között élénk és mozgalmas kulturális élet bontakozott ki a városban. A harmincas évektől kezdve azonban egyre erősödő támadások érték az Aurora Kört a vezetőségében és tagságában való zsidó részvétel miatt. Az első zsidótörvény kibocsátása után, 1938-ban Révész Sándor lemondani kényszerült, és az egyesület rövid időn belül megszűnt.

1945 után ifjabb barátja, Jankay Tibor festőművész kezdeményezésére a város emléktáblát emelt Révész Sándornak egykori lakóháza falán, de az egyesület újjáéledésének az új körülmények sem kedveztek. A házat a főút átépítése során lebontották, és vele az emléktábla is feledésbe merült. Idén a rokonság kezdeményezte a tábla újraállítását, amely a város támogatásával meg is valósult. Az emléktáblát a város nevében dr. Köles István alpolgármester avatta föl, majd a rokonság részéről Tevan György és e sorok írója mondott emlékező szavakat. ■

Tisztelt egybegyűltekt!

Révész Sándor emlékét idézni jöttünk, és talán paradoxon, de rá emlékezve az első, ami előjön bennem, hogy én – nem emlékszem rá. Két és fél éves voltam, amikor Auschwitzba hurcolták, és ebből a koromból egyáltalán nincsenek emlékeim. Anyám nem ment be a gettóba, hamis papírokkal a Dunántúlon bujkált, menteni hármunkat: nővéremet, unokatestvéremet és engem: így vészeltük át a vészorszakot. Erről a történetről már vannak emlékfoszlányaim – de nem jól mondom: mert nem a történetre emlékszem – foszlányosan sem –, csupán elszigetelt történésekre; esetlegességekre, amelyek ki tudja, miért akadtak fel bennem. Csak miután visszajöttünk Csabára, már nagyobbacska gyerekként kezdtek emlékeim kisebb-nagyobb történetek vázára szövődni: történetek, amelyek velem

Révész Sándor, 1934

foghatatlanul, ám érezhetően mégis körülvesz. Az otthonos szellemvilág barátságos szellemalakja: ez volt nekem Révész Sándor.

De voltak ennek a szellemvilágnak nevezetes helyei és látható emlékjelei az otthon falain kívül is.

Az egyik nevezetes hely, amiről előttem Tevan György is megemlékezett: Szanazug, a Telep. Én még láttam, igaz, romosodóban, lakhatatlanul. A vályogból vert falakat kikezdte az árvíz, a belvíz, de a nagyobb pusztulás az egykori telepesekeket érte, akik gondját viselhetnék volna. Jobb híján át kellett engedni, valamikor az ötvenes évek elején, egy állami vállalatnak. A Telep maradéka is hamar eltűnt, csak a jegenesor áll még a telek végén; amikor vagy tizenöt éve ott jártam, anyám mutatta a fát, amelyet ő ültetett: nagyon hátra kellett hajtanom a fejem, hogy lássam a tetejét.

A másik nevezetes hely ez volt, ahol most állunk, és ahol gyerekkoromban még emléktábla hirdette Révész Sándor nevét. Erre is emlékezem, amikor rá emlékezem. A táblát a város állította, látható jeléül annak, hogy Révész Sándor nemcsak a családi legendáriumnak jeles alakja, hanem a város történetének is. Ideje is, hogy szóba hozzam azt, ami e barátságos szellemvilágot nemcsak barátságossá tette, hanem valóban szellemivé: és ez az Aurora Kör. A két történet persze szorosan összefonódott, de illő világosan megkülönböztetni őket. Az összefonódás és a különbség ténye egyformán fontos számomra. Az Aurora hajdani létezéséről is az otthoni elbeszélésekből szereztem tudomást, és máshonnan nem is szerezhettem volna, hiszen akkoriban, az ötvenes évek elején, nyilvános szó nem esett róla. Az akkori hivatalosok szemében valami gyanús dolog volt; nem abban az értelemben ugyan, ahogy az ellenség gyanús, hanem úgy, ahogy gyanús minden, ami nem hagyja magát egyszerűen besorolni a készen kapott, előírt fogalmak alá, és ezért jobb nem is beszélni róla. Persze besorolni én sem nagyon tudtam: láttam magam körül embereket,

estek meg, és amelyeket másoktól hallottam. Elsőnek is szüleimtől, és ezekből az elbeszélésekből lépett elém Révész Sándor, Sanyi bácsi, természetes igazodási pont az unokahúgok és unokáöccsök meg barátaik népes és vidám csapata számára. Ezekre az elbeszélésekre emlékezem, amikor rá emlékezem. Nem is annyira a részletekre, ezek idővel halványulnak, hanem az összbenyomásra, amely csak erősödik: egy hajdanvolt világról, amely elveszett – mert elveszejtették –, de amely, láthatatlanul és meg-

akikben megvan a késztetés a művelődésre, és intézményeket, amelyek ehhez kész kereteket kínálnak. De arra nem láthattam eleven példát, hogy az önművelés és a közművelődés úgy egyben legyen, mint az Aurorában és az Aurora által volt, hogy az előbbi maga teremtsen és alakítsa magának nyilvános formáit. Pedig világosan éreztem, amit ma tudni vélek: hogy a kultúra, a szellem akkor van igazi elemében, ha így működik, ha így tagolja és bontakoztatja magát; hiszen mi más a szellem, mint öntevékenység.

Ahhoz, hogy így legyen, kellett olyan emberek, mint Révész Sándor, akiknek volt kedvük és erejük hozzá, hogy polgári foglalkozásuk mellett, fizetség nélkül, sőt saját pénztárcájukba nyúlva elvégezzék azt, amit ma több szervezőiroda végez fizetett alkalmazottakkal: a városba hozni koncerteket, kiállításokat, irodalmi és ismeretterjesztő előadásteket, és nem is kis számban.

Részlet a Békéscsabán, 2008. szeptember 17-én elhangzott emlékbeszédből.

Farkas János László

